

איסור מחיקת שם השם

דברים פרשת ראה פרק יב

(ג) וּנְתַצְתֶּם אֶת מַזְבְּחֹתֵם וְשִׁבְרֹתֵם אֶת מִצְבְּתֵיכֶם וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בְּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמֵם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא: (ד) לא תעשון פן ליקוק אלהיכם:

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה סה

והמצוה הס"ה היא שהזהירנו מנתוץ ומאבד בתי עבודת האל יתעלה ומאבד ספרי הנבואה ומלמחוק השמות הנכבדים והדומה לזה. ולשון האזהרה שבאה בזה הענין הוא אמרו (ר"פ ראה) לא תעשון כן ליי"י אלהיכם אחר שקדם [שם] הצווי (ע' קפה) לאבד עבודה זרה ולמחות את שמה ולהרוס בתייה ומזבחותיה כולם ובאה האזהרה ואמר לא תעשון כן ליי"י אלהיכם. וכל מי שעבר על דבר זה כגון שיהרוס שום דבר מן ההיכל והמזבח והדומה להם או שימחה שם משמות יי"י לוקה.

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק י

הלכה א: כל המאבד שם מן השמות הקדושים הטהורים שנקרא בהם הקב"ה לוקה מן התורה, שהרי הוא אומר בעבודת כוכבים "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לה' אלהיכם."

הלכה ב: ושבעה שמות הם, השם הנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א והוא השם המפורש, או הנכתב אדני, ואל, אלוה, ואלהים, ואלהי, ושדי, וצבאות, כל המוחק אפילו אות אחת משבעה אלו לוקה.

הלכה ג: כל הנטפל לשם מלפניו מותר למוחקו כגון למ"ד מליהוה ובי"ת מבאלהים וכיוצא בהן אינן כקדושת השם, וכל הנטפל לשם מאחוריו כגון ה' של אלהיך וכ"ם של אלהיכם וכיוצא בהן אינם נמחקים והרי הם כשאר אותיות של שם מפני שהשם מקדשם, ואע"פ שנתקדשו ואסור למוחקם המוחק אלו האותיות הנטפלות אינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות.

הלכה ד: שאר הכינויין שמשבחין בהן את הקב"ה כגון חנון ורחום הגדול הגבור והנורא הנאמן קנא וחזק וכיוצא בהן הרי הן כשאר כתבי הקדש ומותר למוחקן.

הלכה ה: כלי שהיה שם כתוב עליו קוצץ את מקומו השם וגונזו, ואפילו היה השם חקוק בכלי מתכות או בכלי זכוכית והתיך הכלי הרי זה לוקה אלא חותך את מקומו וגונזו, וכן אם היה שם כתוב על בשרו הרי זה לא ירחץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטנופת, נזדמנה לו טבילה של מצוה כורך עליו גמי וטובל ואם לא מצא גמי מסבב בבגדיו ולא יהדק כדי שלא יחוץ שלא אמרו לכרוך עליו אלא מפני שאסור לעמוד בפני השם כשהוא ערום.

הלכה ו: כתבי הקדש כולן ופירושיהן וביאוריהן אסור לשורפם או לאבדם ביד והמאבדן ביד מכין אותו מכת מרדות. במה דברים אמורים בכתבי הקדש שכתבם ישראל בקדושה אבל אפיקורוס ישראל שכתב ספר תורה שורפין אותו עם האזכרות שבו, מפני שאינו מאמין בקדושת השם ולא כתבו לשמו אלא שהוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם, ומצוה לשורפו כדי שלא להניח שם לאפיקורוסים ולא למעשיהם, אבל עובד כוכבים שכתב את השם גונזין אותו, וכן כתבי הקדש שבלו או שכתבן עובד כוכבים יגנזו.

שולחן ערוך יורה דעה רעו:יג

הגה: ואסור לכתוב שם לכתחלה שלא בספר, דיוכל לבא לידי בזיון, ולכן נזהרין שלא לכתוב שם באיגרת. ויש נזהרין אפילו במלת שלום, שלא לגמור כתיבתו (מהרי"ל בשם התשב"ץ).

שולחן ערוך אורח חיים קנד:ה

ס"ת שבלה, מניחין אותו בכלי חרס וגונזין אותו בקבר ת"ח, אפי' אינו אלא שונה הלכות ולא שימש ת"ח.

מגן אברהם שם ס"ק ט

ס"ת שבלה. והוא הדין ספרים. ואסור לשורפן [ב"ש] ונ"ל דה"ה בכל תשמישי קדושה דהוי בכלל לא תעשון כן לה' אלהיכם וכו'

ספר גנזי קודש עמ' קא הערה ז (הרב יחזקאל פיינהנדלר)
 ושמעתי הגר"ש אלישיב זצ"ל שאין להניח הגניזה תחת כיפת השמים, כשיש חשש שירדו גשמים עליהם. ודע,
שפשוט הדבר שאסור להניח ד"ת הטעונים גניזה כמתקנים לאיסוף נייר. וכן שמעתי מכל גדולי ישראל שמאחר
 ונלקחים לטחינה ועושים מהם נייר בדרך השחתה ומחיקה אסור.

ספר גנזי קודש עמ' ק

רבינו החזו"א זצ"ל התנגד בזמנו
 לעריכת מבחנים בכתב לתלמידים. כך
 שמע הרב מנחם מנדל שיינין זצ"ל. הוא
 נסע אל רבינו לברר את הענין, ובנימוק,
 כי אין הילדים נזהרים על קדושת דברי
 התורה שבדפים! "ואולי אפשר
 שהמלמדים יאספו את החומר וישמרום
 ואח"כ יניחום בגניזה?" שאל רמ"מ
 שיינין, ורבינו השיבו: "זה דבר שברגש,
 ואין מה להתווכח עמי!"

"מעשה איש", עמ' ס"ד

שו"ת משיב דבר חלק ב סימן פ

...אלא עיקר ההיתר משום דאע"ג דסתמא לשם קדושה קאי מכ"מ אם כיון בפירוש שלא לקדש ודאי אין בהם
 קדושת אזכרה. וכמ"ש הרמב"ם שם דמש"ה ס"ת שכתבו מין ישרף עם האזכרות מפני שלא כתבו לשמו אלא
 שמעלה בדעתו שזה כשאר הדברים כו' וממילא במקום שיותר טוב שלא לקדש השם אין בסתמא לשמה וכמו
 במצות למ"ד שא"צ כוונה מ"מ אם כיון בפירוש שלא לצאת לא יצא י"ח.

...אבל כ"ז בבלאות שהוקדשו מתחלה כדי ללמוד בהם משא"כ הקארעקטין דמתחלה באו כדי לאבד לכ"ע שרי
 לאבד בידים. ובאמת אלו הי' אפשר להדפיס בלי קארעקטין הי' יותר טוב וכמו שאין מקדישין בזה"ז. אבל כמו
 שהתירו בית חשמונאי לכתוב את השם בשטרות משום צורך השעה כדאיתא בר"ה (י"ט) ה"נ כיון שא"א להדפיס
 בלי קארעקטין שרי משום עת לעשות לה' וגו'. ואח"כ שרי לאבד ולשרוף בידים לכ"ע ומצוה נמי איכא וראוי לעשות
 אותו יום יו"ט כשם שעשו יו"ט בשעה שזכו שלא יהי' האזכרות של שטרות מוטלים באשפה כך נראה לי העמוס
 בעבודה: נפתלי צבי יהודה ברלין.

שו"ת עין יצחק חלק א - אורח חיים סימן ה

אות יא: וממילא מוכח מזה דאם התנה בפ"י דלא יחול עליהם דין קדושת כתבי קודש דאין עליהם דין קדושת כתבי
 קודש. ומזה הוכיח הרמב"ם למה שכתב דאף לענין דין כתבי קודש אינו חל אם לא כתבם בקדושה ואף קדושה
 דרבנן אינו חל עליהם כלל.

פתחי תשובה יורה דעה סימן רפג

וכתב עוד (התשב"ץ א:ב) דמה שנהגו המלמדים שכותבים על הלוחות ג' או ד' פסוקים או פרשה שלימה מה שדעתו של תינוק יכולה לקבל באותו שבוע ובסוף השבוע מוחק וחוזר וכותב פרשה אחרת כפי התחלפות הפרשיות בכל שבוע יש להתיר אף דכתבי קודש אסור לאבדן ביד או למחקן מ"מ כיון שעבר זמן פרשה זו הוי כהיכל שצריך תיקון שמותר לסתרו ולבנותו ומ"מ יזהרו שלא יכתבו אזכרות על הלוחות ואם אירע שכתבו אסור למחקן אפילו כדי לצורך כתיבת פרשה אחרת ע"ש:

קובץ תשובות הרב אלישיב חלק ב סימן 1

בענין העתונים שיש בהם דברי תורה, הנה כבר צווחו קמאי על אלו שמדפיסים ד"ת בעתונים שניתנים לבזיון, עי' שד"ח מערכת הכ"ף כלל י"ב "שהרי אחרי קריאתם מושלכים לאשפה וזה עון פלילי" ע"ש. לענין הדין ודאי לא שייך כאן ההיתר שנו"נ האחרונים - בענין הקורקטון, שהרי הקורקטון אינם עשויים לקריאה אלא להגיהה, משא"כ בנד"ד שנדפסים לקרוא בהם ואין הבדל בין אם עשויים לקריאה לזמן ממושך לבין אם זה ליום או יומים.

אבל הגריצ"א בעין יצחק או"ח סי' ה' כ' להוכיח בדעת הרמב"ם דלא חל קדושת כתבי הקדש אא"כ כיון לקדשו, וכך פסק הלכה למעשה, ואם התנה שאין כוונתו לקדשו לא חל עלי' קדושת כתבי הקודש, ויסוד לדבריו מהא דשליה מגילה בלוחות שדרכן ללמד בהם ילדים, ואח"כ רשאים למוחקם וכותבין אותיות אחרות, ומשום האי טעמא לא חל קדושת כתבי הקודש עליהם דהוי ליה כאילו התנה בפירוש שהרי דרכן בכך.

ובמשאת בנימין סי' ק' כ' דבדבר שנהגו כך הו"ל כאילו התנו עליהם בתחילה, וזל"ש "ועוד אני אומר שכיון שרגילות הוא לעשות כריכה לכל הספרים הנדפסים ולחתוך הגליונות א"כ כל המדפיס אדעתא דהכי הוא מדפיס כדי לכרוך ולחתוך". ע"ש.

ולפי"ז יש לדון דמכיון דנוהגים לא לנהוג קדושה בעתונים הו"ל כאילו התנו במפורש, שלפי האמור, לא חל עליהם קדושת כה"ק. לפי"ז יש לדון שד"ת שנדפסים בעתונים שאין צריכים גניזה. אולם להשליך לאשפה, כבר כתב בעין יצחק דלא גרע - גם אם התנה שלא יחול על זה דין כתבי הקודש - מדברים שהשתמשו למצוה שאסור לבזותם.

והנה בשו"ע או"ח סי' כ"א שני דעות, אי חוטי ציצית שנפסקו יכול לזרקן לאשפה - י"א דאף לאחר שנפסקו אין לנהוג בהן מנהג בזיון לזרקן במקום מגונה, [ובשו"ע הרב "ואע"פ שהלכה כסברא הראשונה מ"מ המחמירים והמדקדקים במצוה תע"ב"] ובמ"ב שם סק"ז "לזרקן בידיים לאשפה אסור אך אם מתוך שלא גנזן נזרקו ממילא אין לחוש לזה".

מ"מ אם הוא יודע המקום אשר בו נדפסו ד"ת וכ"ש אם הוא רואה את המאמר של ד"ת יש להחמיר בדבר.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן לט

ועוד כתבתי שם דמוכרחין לומר שבכה"ק אסור לאבד גם בגרמא דמאחר דמחוייבין להצילם מפני הדלקה שודאי אין להחשיבו יותר מגורם ובעצם פשוט שאף גורם אין להחשיבו וכ"ש שלגרום אסור, וא"כ צריך לומר דהא דהתירו לטבול בשם כתוב על בשרו משום דלגרום שרי הוא רק בשם יחידי, וגם שהוא כתוב שלא במקום הראוי לכתובה כלל

שו"ת הר צבי יורה דעה סימן רלא

ולהלכה נראה שאפילו אם נימא שבמחיקת השם ע"י גרמא יש איסור דרבנן, מ"מ בספר המשניות דאזכרות ליכא וגם המאבדו בידיים אינו אלא איסור דרבנן, לכן ע"י גרמא גם איסור דרבנן ליכא.

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן קנד

עין מ"א. מה שכתב ספרים, לא ראיתי נוהגין כן, ואולי נביאים וכתובים כשהם כתובים בעור ודיו בגלילה, וצ"ע.

שו"ת יחווה דעת חלק ד סימן נ

שאלה: שירי קודש שיש בהם הזכרת השם שהוקלטו בסרט רשם - קול, האם מותר למחוק אותם על ידי הקלטה אחרת, או שמא יש לאסור משום מחיקת השם?
בסיכום: מותר למחוק אזכרות שם שמיים שבשירי קודש המוקלטים בסרט רשם - קול על ידי הקלטה אחרת. והמחמיר תבוא עליו ברכה.